

„Сељачко братство”

Један прилог проучавању црногорског сељачког покрета

Белведерски догођај 26 јуна 1936 године, када је великосрпска власт народном крвљу залила прагове Цетиња, указао је на јачу потребу повезивања радничке класе и сиромашног сељаштва. На Белведеру су били уједињени радници, сељаци и напредна интелигенција. Ту је дошао до изражаја Народни фронт слободе, који се одмах после VIII конгреса Коминтерне почео популарисати у земљама Југославије.

До Белведерског догађаја црногорска радничка класа настојала је да од УРСС-ових синдиката створи своје легалне организације за борбу против капиталистичке експлоатације. Напредна интелигенција је била организована на Универзитету или у средњим школама преко разних литерарних, спортских и других удружења. Али сељаштво у Црној Гори, које је најбројније, није имало своје организације која би га уједињавала са радничком класом и напредном интелигенцијом у борби против грубе капиталистичке експлоатације и незакоња, која би га класно оријентисала и развила његове стваралачке снаге и непокорност према поробљивачкој и експлоататорској политици великосрпске власти. Једном ријечју, требало је створити црногорски сељачки покрет који би са радничком класом, под руководством КПЈ, политички постављао захтјеве црногорског народа и каналисао његову борбу на пут револуционарне борбе за коначно ослобођење.

Услови за стварање једне масовне сељачке организације у Црној Гори су били зрели.

Црна Гора тешко оштећена у првом свјетском рату, након завршетка рата, није добила никаквих средстава за своју обнову. Ратна штета, која јој је додијељена, а која се цијенила на милијарде динара, ушла је у општи буџет Краљевине СХС, а народу није дато ништа. Нешто мало је дато великосрпским политичким кортешима у Црној Гори, тако да је то још више огорчило црногорски народ, који је 1/5 свога људства изгубио у свјетском рату. Питање осиромашења Црне Горе је био саставни дио великосрпске политике. Недавање кредита за јавне радове, не подизање индустрије, слабе комуникације и сл. држало је Црну Гору у економски потчињеном положају. На другој страни сељачки дугови су расли, захваљујући зеленашкој добити по систему »пару нанару«, високи порези, скупоћа и сл.

Све је то условило нагло опадање стандарда живота у Црној Гори, нарочито на селу.

Поред економске заосталости и угњетавања Црна Гора је осјећала и тешко културно-просвјетно и здравствено запостављање. По једној статистици једна основна школа у Црној Гори је била на преко 1.300 становника. Такође једна основна школа је била на 42 квадратна километра, а било је крајева у Црној Гори гдје је једна основна школа долазила на 180 квадратних километара. По подацима Статистичког годишњака у Црној Гори је до 1938 године било неписмених 66,04%, тј. после Македоније и Босанске Крајине највећи проценат неписмености. Од укупне дорасле дјеце за школу, школу није посјећивало 50 одсто.

Здравствена заштита црногорског народа је такође била на ниском ступњу. Тако на 6.630 становника је долазио један љекар, на 55.988 становника једна болница, на 1.074 становника један болнички кревет (а у читавој земљи је један болнички кревет долазио на 549 становника) итд. Такво стање је довело да је свега 3,9% од умрлих у Црној Гори умирало у болници (а у читавој земљи 5,4%). Погоршање здравственог стандарда живота црногорског сељака убрзавала је слаба исхрана и оскудица у води. Тако по једној анкети вођеној у великом броју сеоских општина у Црној Гори 1937 и 1938 године постотак слабо храњене дјеце износио је просјечно 79,76, а 78,84% од анкетираних дјеце живјело је у нездравим, мрачним, влажним и тијесним кућама. Проблем опскрбе пијаћом водом најбоље илуструје да је водом било обезбијеђено у Црној Гори од укупног становништва 7 посто.¹⁾

У таквим условима на иницијативу ПК ПКЈ за Црну Гору, Боку, Санџак и Метохију, оснива се у Црној Гори »Сељачко братство«, друштво за културно и економско подизање села и сељака. У свом првом прогласу од 19 новембра 1937 године оснивачки одбор »Сељачког братства« је наговјестио смјернице рада и потребу организовања црногорских сељака у своју организацију са ријечима:

»Потреба да сељак створи своју организацију, да преко ње ради на економском и културно-просвјетном подизању села, осјећала се одавно. Одавно смо, ми сељаци, стекли увјерење да се у нашој борби за опстанак, за бољи живот наших породица и свих нас, за наше просвјеђивање и братску солидарност, морамо у првом реду ослањати на себе, на своју снагу и међусобну помоћ. »У се и у своје кљусе« — ова народна пословица мора да буде наш путоказ. Ако се удружимо, ако имамо своју организацију, моћићемо да помогнемо себе и да заштитимо своје интересе. Не смијемо очекивати помоћи од другог, ми морамо сами себе помоћи. А та помоћ биће успјешна ако се сложимо окупимо у нашу сељачку организацију и радимо преко ње на општем добру свих

¹⁾ Подаци из »Гласа Црне Горе« бр. 3, Подгорица 15 дец. 1939, стр. 3.

нас. У »Сељачком братству« је мјесто сваком часном и поштенем сељаку и свим онима који хоће да сарађују са сељацима у духу ових правила. »Сељачко братство« мора постати заштитник наших интереса и поборник наших оправданих захтјева. А да то стане зависи од свих нас, од свих оних чији је интерес заједнички, чија је судбина иста. Организације »Сељачко братство« морају да постану зборно мјесто свих сељака, на коме ће они износити своје жеље и потребе. У том циљу је и основано »Сељачко братство«. Иницијативом нас сељака израђена су правила и поднесена надлежној власти на одобрење. Циљ друштва је да морално и материјално помаже село и сељаке, радећи на свим пољима: пољопривредном, задружном, здравственом, социјалном и просвјетном. Овај циљ има да се оствари путем оснивања мјесних и среских организација »Сељачког братства«. Зато, браћо сељаци, приступите оснивању организација »Сељачког братства«. Помозите »Сељачко братство«, јер тиме помажете сами себе.

Сељаче, створена је твоја организација — твој заштитник, питамо те какав би био кад је не би помагао.»²⁾

Већ је у септембру 1937 године почело да се ради на организовању »Сељачког братства«. Први проблем је био испостовати одобрење правила за читаву територију ондашње Зетске бановине, како би мјесне организације имале само да пријаве надлежној полициској власти да постоји »огранак« »Сељачког братства« у том мјесту, а не да као самостално друштво моли за одобрење организације. Најзад се успјело да Управно одјељење Банске управе на Цетињу 5 новембра 1937 године одобри правила друштва са сектором рада на територији читаве Бановине и сједиштем на Цетињу. Правила су написана тако да Бановина није претпостављала да ту могу комунисти дјеловати. Тако у правилима се нигдје не спомиње, онда инкриминисана ријеч »Црна Гора« или »црногорски«. Циљ друштва је изгледао врло невин.

»Циљ је друштва да морално и материјално помаже село и сељака, радећи на свим пољима: пољопривредном, задружном, здравственом, социјалном, просвјетном итд., једном ријечју његујући чојство као што се његовало јунаштво.«³⁾

Такође је дат и невин изглед праву на чланство у »Сељачком братству.«

»Чланови друштва могу бити само југословенски држављани који живе на селу, и који су непорочни. Са њима могу бити чланови и они који су вољни сарађивати у духу ових правила.«⁴⁾

Али да не би режимске власти у датој ситуацији убацале своје људе и тим стварале већину на скупштинама, у посљедњем ставу члана 4 Правила друштва, стоји:

²⁾ Проглас »Стварајмо организације »Сељачког братства«. У фасцикули »Сељ. братство«. — Архив Ист. инст. НРЦГ.

³⁾ Чл. 2 Правила »Сељ. братства« Цетинје 1937.

⁴⁾ Исто, чл. 4.

»У чланство прима управни одбор, без навођења разлога о непримању, с правом жалбе на следећу скупштину.«

Организацијама на терену су руководиле мјесне партиске организације преко својих чланова и симпатизера, а Централној управи »Сељачког братства« на Цетињу давао је директиве о раду ПК КПЈ за Црну Гору, такође преко делегираних чланова или поузданих симпатизера Партије у управи друштва.

Било је много дискусије о знаку »Сељачког братства« којег је требало ставити у печат. Један предлог је био, и већ је био израђен, да у кругу печата буду двије руке у руковању. То би симболички претстављало братство радника и сељака. Но тај је предлог отпао да се не би деконспирисала пред властима његова симболика и тиме дао повод за забрану организације. Усвојен је други предлог: рало, пусле и ханџар. Сматрало се да би овакав амблем био ближи црногорском сељаку, јер повезује јунаштво и борбене традиције са радом.

Да би се заварале полициске власти на терену да је та организација »од Бановине одобрена« и да оне ту немају шта да одобравају, штампана су правила »Сељачког братства« и на крају, на посебном листу штампано је решење Банске управе са државним грбом и потписом помоћника бана да су, на основу »§ 2 и 4 Закона о удружењима, зборовима и договорима предња правила одобрена.«⁵⁾

Уз правила су штампана упуства за организовање мјесних одбора »Сељачког братства«. Према тим упутствима »огранак« »Сељачког братства« треба у селу — што мањем то боље — основати, чим се у том селу нађе бар десет људи, који то желе и који су вољни радити у смислу друштвених правила.« Даље су дати формулари, које само треба испунити, како треба пријавити скупштине срганизације среском начелству или управи полиције. Уједно је дат формулар и за записнице скупштине на којему је само требало убиљежити мјесто, датум и имена изабраних чланова управе.⁶⁾ Ово је урађено ради тога да се у записницима не би поткрала каква реченица која би могла дати повода за забрану »Сељачког братства«.

Предвиђајући легалну ликвидацију друштва »Сељачко братство« је у правилима предвидјело да у случају престанка друштва одлуком скупштине или власти, имовина има припасти друштву »Св. Владимир« у Цетињу »за набавку књига, које обрађују проблеме села.«⁷⁾

Извршивши све припреме »Сељачко братство« је почело формирати мјесне организације.

⁵⁾ Исто, стр. 10.

⁶⁾ Исто, стр. 11—15.

⁷⁾ Друштво »Св. Владимир«, тј. читаоница »Св. Владимира« основана 1869 године, 1937 године је прешла под утицај комуниста, те је »Сељачко братство« зато њему и намијенило, у случају ликвидације, своју имовину.

Прва мјесна организација је формирана 28 септембра 1937 године у Конаку код Цетиња. На скупштини је било присутно 72 сељака који су се уписали у чланство друштва.

Друга организација је основана у селу Бајице 12 децембра 1937 године. На скупштини се уписало 20 чланова.

До краја децембра 1937 године формиране су још двије организације: у Љуботињу са 12 чланова и у Горњем Цеклину са 12 чланова.

Но главну активност »Сељачко братство« је развило у 1938 години.

У јануару 1938 године основане су мјесне организације у селима: Косијери, Доње Бјелице, Рваши, Жупа Добрска, Пачарађе, (општина љуботињска), Друшићи, Горњи Брчели, Грађани, Бобија, Веље Брдо, Штитари, Прекорница, Додоше, Горње Бјелице, Беклићи, Подгор, Дујево, Нови Крушевац (Срез пећки) и у граду Цетињу.

У мјесецу фебруару 1938 године основане су следеће организације: Бријеге (Црмница), Голубовци, Калавај, Бојиште, Загрмље (Срез пећки), Лимљани, Брскут, Црнци (Пипери), Стијена Пиперска, Комани и Ораси (Љешанска нахија).

У мјесецу марту 1938 године основане су следеће организације: Ријека Пиперска, Момишићи, Сеоца (Црмница), Нови Катрадић (општина баранска, Срез пећки), Ђурковићи (Срез подгорички), Рзничке Шуме (Срез дечански), Гостиље, Дубрава (Срез дечански), Тудоровићи (Петровац н/м).

У априлу су се јавиле организације у Биочу, Близни (Срез подгорички), Витомирица (Срез пећки), Виношкој (Срез берански), Јдребаонику, Сиге (Срез даниловградски), Бјелојевићима (Мојковац), Шобајићима (Д. Град), Годиње (Црмница), Сотонићима, Бољевићима, Косору (Кучи), Богићевићима (Д. Град), Миокусовићима (Д. Град), Томићима (Црмница).

У мају исте године појавило се још дванаест мјесних одбора и то: Улићи (Р. Црнојевића), Требаљево, Толош, Копиље, Глухи До, Трешњево (Андријевица), Момче, Плана (Срез колашински), Орахово (Кучи), Убле Чевске, Дајбабе и Загорич (Срез подгорички).

Услед сметњи које су већ почеле да праве полициске власти од јуна се теже формирају нови одбори. Тако је у јуну 1938 формиран одбор у Косићу, Срез даниловградски, Долац, Лузац (Беране) и Полица (Беране), у јулу у Беран Селу, Чеву и Далсићима, а у августу исте године у Метеризима (Р. Црнојевића) и Дријенаку.

До августа 1938 године формирано је 82 организације »Сељачког братства« (ми имамо записнике оснивачких скупштина од 50 организација, док од двије још нијесмо успјели да их пронађемо) са преко 7.000 чланова.

У почетку формирања »Сељачког братства« полициске власти нијесу довољно озбиљно гледале на његово развијање, јер нијесу

претпостављале толику снагу Партије на селу, али није потрајало дуго а сметње су почеле. Прво су почеле забране одржавања скупштина по државним установама: основним школама и сл. већ су држане по приватним кућама. Но понегдје је било онемогућено да се и у приватној кући држи скупштина, па се држала на гробљу или у цркви. Тако је у Доњој Горици скупштина одржана 13 марта 1938 године на гробљу у један сат послје подне.⁸⁾ У селу Сотонићима (Црмница) одржана је оснивачка скупштина »Сељачког братства« у три сата послје подне »у просторијама Саборне цркве«. На скупштини се уписало 42 члана.⁹⁾

Оснивање »Сељачког братства« црногорски сељаци су поздравили с одушевљењем. Иако је, ради будности пред полициским апаратом, била дата директива да се записници оснивачких скупштина пишу према формулару: кад је и гдје одржана скупштина, број присутних и имена чланова управе, организације на терену нијесу у потпуности по том поступиле већ су уносиле и по нешто од дискусије. Тако данас из записника оснивачких скупштина можемо да видимо и проблеме који су се третирали као најактуелнији пред сељацима. По карактеру тих проблема се видјела и јачина Партије на селу.

У попутном писму уз записник са оснивачке скупштине »Сељачког братства« у Голубовцима од 6 фебруара 1938 године се каже:

»У »Сељачком братству« сељаци су одиста учили своју истинску организацију пониклу у интересу стварања бољег и љепшег живота на селу.« На скупштини је покренуто питање права сељака на риболов. Касније је »Сељачко братство« основало читаоницу. Организација »Сељачког братства« се у Голубовцима брзо омасовила тако да је бројила 169 чланова.¹⁰⁾

У Момишићима је на скупштини »Сељачког братства« постављено питање оснивања друштва гајитеља дувана са територије Дуванске станице Подгорица. Пошто је питање дувана крупан проблем овог краја на ком се очито видјела експлоатација сељака од стране државе, скупштини је присуствовала жандармериска патрола.¹¹⁾

На скупштини »Сељачког братства« у Сиге, Срез данилоградски, постављено је питање укидања давања пића приликом смрти, али пошто се није могло доћи до сагласности ријешено је да ће »Сељачко братство« платити ракију за свог умрлог члана.¹²⁾

⁸⁾ Записник оснивачке скупштине Доња Горица у Архиву Ист. института, фасцикула »Сељачко братство«.

⁹⁾ Записник оснивачке скупштине Сотонића, исто.

¹⁰⁾ Савез »Сељачког братства« бр. 151 од 16 фебр. 1938, у Архиву Ист. института ЦГ.

¹¹⁾ Савез »Сељ. братство« бр. 142 од 18. III. 1938, исто.

¹²⁾ Савез »Сељ. братство« бр. 153 од 13—IV—1938, у Архиву Ист. института ЦГ.

Оснивачка скупштина »Сељачког братства« у Бјелојевићима код Мојковца, била је богата дискусијом и предлозима. Друштво је поред управе основало три одбора: економски, просвјетни и одбор за поправљање путева и мостова. У току дискусије је пао предлог »да друштво у почетку јесени приступи прикупљању животних намирница које ће се прикупљати од појединих чланова као и њихових пријатеља, а које ће служити као помоћ појединим члановима који оскудијевају било у храни било у сјемени.«¹³⁾

У селу Орахову у Кучима »Сељачко братство« је основано 8 маја 1938 године. На скупштини је било дискусије и поздрава. У записнику се наводе одломци говора сељака Гавра М. Вујошевића који је, поред осталог, рекао: »Ово је међу нама Црногорцима први случај да нам се не може пребацити као оно вазда: сељак сади а господар вади, тај што ради он сад мре од глади.«¹⁴⁾

У селу Божијевићима, Срез даниловградски, на скупштини »Сељачког братства« је дошло до јасног иступања зашто се ова организација оснива. Дискутантанти су истакли да је потребно да сељаци имају своју организацију као што радници имају синдикате.¹⁵⁾

Но већ од маја 1938 мјесне полициске власти су активно ометале рад »Сељачког братства«. Тако је у Трешњеву, Срез андријевички, »Сељачко братство« основано 15 маја иако је покушавало да се оформи неколико мјесеци раније. У писму које организација Трешњева пише Савезу »Сељачког братства« на Цетињу описује се ситуација на терену и расположење маса за »Сељачко братство«:

»Подавно смо добили ваш апел и правилнике за оснивање друштва »Сељачко братство« и тек смо данас успјели да га и у нашем селу оснујемо. Знате на какве смо све прилике и провокације наишли, јер свуда има назадних и непоштених људи који сваки користан и напредан рад маркирају као антидржавни и деструктиван. Напосљетку смо успјели, и наше друштво већ од данас егзистира, ако не буде од надлежних полициских власти угушено, ма да смо при оснивању поступили строго по правилнику. У управу смо изабрали поштене и добронамјерне људе и надамо се да ће наше друштво поћи путем напретка и послужити као диван примјер и средство пропаганде у осталим селима, јер ово је прве организације у овом крају.«

У писму се даје адреса за званичну пошту, а друга адреса за посебне директиве које не иду званичном поштом.¹⁶⁾

Савез »Сељачког братства« на Цетињу је дао директиве мјесним организацијама да одмах отпочну са културно-просвјетним

¹³⁾ Савез »Сељ. братство« бр. 193 од 15—IV—1938, исто.

¹⁴⁾ Савез »Сељ. братство« бр. 309 од 26—V—1938, исто.

¹⁵⁾ Записник оснивачке скупштине у Божијевићима од 22 апр. 1938, у фасцикули »Сељ. братства«, Архив Ист. института НРЦГ.

¹⁶⁾ Записник и писмо »Сељ. братства« Трешњево од 15 маја 1938, фасцикула »Сељ. братство« у архиву Ист. института ЦГ.

радом: отварање читаоница, приређивање забава, набавка књига и листова, итд. Препоручено је да се на сеоским приредбама прикажују: »Јазавац пред судом« од Петра Кочића, »Аналфабета«, »Свјетски рат«, »Муха« и друге Нушићеве комедије, »Лажа и паралажа« и »Кир-Јања« од Стерије, »Школски надзорник« Трифковића, поједини одломци из Његошевог »Горског вијенца« итд. Уједно је препоручено да се на приредбама пјевају уз гусле оне народне цјесме које говоре о витешкој борби Црногораца против Турака. Уколико мјесна организација не би имала поменуто књиге има да се обрати Савезу »Сељачког братства« да јој их набави. Приходи од таквих приредаба треба да буду материјални извор за јачање сеоских читаоница. У ту сврху је препоручено да се мјесне организације обраћају појединим пријатељима и установама у земљи и нашим исељеницима у Америци за помоћ.

Форсирање отварања читаоница је поред просвјетног карактера имало за циљ и стварање једне просторије »Сељачког братства« у којој би се могли одржавати састанци и скупштине.

Читаонице »Сељачког братства« су, иако са тешкоћама, почеле да се отварају у Љуботињу, Голубовцима, Стијени, Бобији и др. селима. Такође су држане успјеле забаве у Доњој Горици, Брчкуту, Љубстињу, Цеклину, Новом Крушевцу и др. селима.

Увиђајући потребу спасавања сељака од несавјесних адвоката, Савез »Сељачког братства« је организовао у Цетињу и Подгорици бесплатно давање правних савјета свим члановима организације. Уједно је Савез »Сељачко братство« обавијестио мјесне организације да се сви чланови могу обраћати поред правних и за друге савјете, као на примјер о болести стоке, за регулисање војне обавезе, за регулисање добровољачког права итд.

Иако »Сељачко братство« није имало материјалних средстава, оно је одлучило да од чланарине помогне са 1.000 динара породицу сваког свог умрлог члана.

Ради економског побољшања живота на селу, »Сељачко братство« је позвало све своје организације на организовање акција за изградњу или оправку мјесних путева, изградњу или поправку мостова, сеоских вода, притицање у помоћ сваком члану који је у нужди, мирењу сеоских зајевница итд.

Обзиром да су полициске власти почеле увелико ометати рад »Сељачког братства« почела је да се испитује могућност преласка »Сељачког братства« на задружну основу попут »Господарске слоге« у Хрватској. То је дошло ради тога што задругарство ефикасније помаже свом чланству и ради тога што је задруге одобрио суд на основу закона, а не на основу дискреционог полициског права. По том питању Савез »Сељачког братства« је дао обавјештење својим члановима:

»У вези са питањем преласка на задружну основу достављамо вам извјештај о раду »Господарске слоге«. Извјештај треба пажљиво прочитати и саопштити члановима, па нам доставити своје

предлоге и мишљење. Пошто по закону још не уживамо повластице које имају задруге, то не можемо приступити заједничкој набавци потребних индустријских производа. Док се не пређе на задружну основу препоручујемо организацијама:

Да један од чланова управе појединог братства попише пред пазарним даном (и иначе) све што чланови братства намјеравају да купе у вароши (шећер, кафу, петролеум и др.). Онда треба обићи трговце, саопштити им да ће ови чланови преко својих повјереника набављати све потребне ствари и тражити снижене цијене, па куповати код оног који понуди најјефтиније. Ово је нарочито згодно за куповање плавог камена који је сада много потребан. Ако би се у овој акцији придружиле по двије - три оближње организације, постигло би се сигурно смањење цијена, што је потврђено искуством »Господарске слоге«.¹⁷⁾

Поред већ поменутих резултата рада »Сељачког братства« потребно је истаћи неке замашније успјехе и карактеристичне акције које су »Сељачко братство« силно популаризирали.

Организација »Сељачко братство« у Горњем Цеклину и Метеризима покренуле су акцију за грађење у једном и другом мјесту Дома културе. Рад је нарочито био успјешан у Цеклину. Добровољним акцијама и дјелимично прилозима сазидао је Дом културе. Али пошто је улиједила забрана »Сељачког братства« у августу 1938 године рад је привремено обустављен. Након оснивања задруге »Сељачка самопомоћ« у јесен 1938 године рад је поново оживио и Дом је стављен под кров у јесен 1939 године. То је био први Дом културе у Црној Гори.¹⁸⁾

Мјесна организација »Сељачког братства« у Бојиштима (Срез берански) подигла је свој расадник са неколико стотина комада воћака.

»Сељачко братство« у Бјелопавлићима је подигло мост преко ријеке.

»Сељачко братство« у Косијерима (Срез цетињски) поправило је једном свом сиромашном члану кућу и дало иницијативу да се подигне споменик палим Црногорцима на Тарабошу и Скадру у Балканском рату 1912-13 године.

»Сељачко братство« у Доњим Бјелицама набавило је звоно на цркву у Ставору.

»Сељачко братство« Загорич (Срез подгорички) измирило је двије завађене породице, итд.¹⁹⁾

Поред економских и културно-просвјетних акција »Сељачко братство« је радило и на стварању братства и јединства између

¹⁷⁾ Савез »Сељ. братства« бр. 256 од 11. V. 1938; Претставка »Сељ. братства« Намјесништву и бану Зетске бановине од августа 1938 — у архиву Ист. института.

¹⁸⁾ У јулу 1941 године окупатор је запалио Дом културе на Цеклину.

¹⁹⁾ Претставка »Сељ. братства« Кр. Намјесништву и бану Зетске бановине поводом забране августа 1938 — Архив Ист. института ЦГ.

Шиптара и Црногораца. То су показале нарочито неке организације »Сељачког братства« са територије Метохије гдје су се и Шиптари учлањивали (нпр. Нови Катрадић, општ. баранске, Срез пећки).

Да би се организационо боље учврстило и идеолошки уздигло »Сељачко братство« је извршило све припреме за покретање истоименог листа. Иако су већ у августу 1938 године све организације на терену »Сељачког братства« биле забрањене, сем главне управе на Цетињу, »Сељачко братство« је у септембру 1938 године послало апел на све своје пријатеље да га помогну у остварењу ове замисли. У апелу се каже:

»У низу акција за остварење свога циља »Сељачко братство« намјерава да покрене свој лист истога имена и са истим циљем, као што га има само друштво. Он ће доносити корисне и поучне чланке из свих грана науке и људске дјелатности, који могу да користе нашем селу и подигну културни ниво нашега сељака (пољопривреда, медицина, ветерина, хигијена, техника итд.) Једна страна биће посвећена проблемима и потребама појединих села, а нарочито ће тежња бити упућена на развијање и потпомагање наше сеоске књижевности. Лист ће по потреби отворати и све друге корисне рубрике, да би што боље одговорио постављеном циљу и постао прави и неопходни пријатељ и савјетник свих наших сељака и њихових пријатеља.«²⁰⁾

Питање листа »Сељачко братство« су још од почетка 1938 године покретале многе организације на терену као Горња Горица 13 марта, Близна 3 априла, и др.

У вези са стварањем и помагањем развоја сељачке књижевности »Сељачко братство« је поставило тај проблем преко штампе²¹⁾ и већ је било дошло неколико рукописа сељака књижевника намијењених за лист »Сељачко братство«.²²⁾

Но »Сељачко братство« није само радило на економском и културно-просвјетном уздизању црногорског села. Оно је преко партијаца и симпатизера Партије радило и политички. У вријеме децембарских избора 1938 године, »Сељачко братство« је било врло активно и преносило линију КП у широке народне масе. Оно је било чувар против разних језезовских изборних фалсификата. Тако су чланови »Сељачког братства« умножавали партиску директиву »Потсјетник за претставничке листе« у којој се, поред осталог, препоручује да кандидати Партије на изборима одреде »најписменије и најкуражније људе, који неће дати да се прили-

²⁰⁾ Апел »Сељ. братства« пријатељима за помоћ за лист, септ. 1938 — у арх. Ист. института.

²¹⁾ В. чланак Ј. Ђоновића и Н. С. Мартиновића »О сеоској књижевности« у »Зети« 1938.

²²⁾ Тај материјал је пропао у кући Мирана Дрецуна на Цетињу у току окупације.

ком уписивања гласача деси ма какав фалсификат од стране ЈРЗ«. Поједине организације »Сељачког братства« (као нпр. цетињска) у вези партиске директиве за будност против фалсификатора народне всље на изборима, израдиле су списак умрлих пуноправних бирача града Цетиња од 5 маја 1935 до 11 децембра 1938 године и доставили га претставницима листе коју су помагали комунисти, јер се дешавало да ЈРЗ упише у гласачке спискове и лица која су умрла и да их забиљежи у своје гласаче.²³⁾

Масовне забране рада »Сељачког братства« почињу од августа 1938 године. Четвртог августа 1938 Банска управа са Цетиња је донијела рјешење да не признаје као законите мјесне организације »Сељачког братства«. Но рад се продужио иако са напорима и до краја 1938 године. Већ почетком 1939 године полиција је забранила дефинитивно рад мјесних организација. Остала је само цетињска организација коју је растурила полиција у мају 1939 године.

»Сељачко братство« је са забраном упознало јавност што је у августу 1938 године умножило протестну претставку упућену поводом забране Краљевском намјесништву и бану Зетске бановине.

Други пут је упутило једну претставку 10 марта 1939 године претсједнику владе и министру унутрашњих послова.

Као одговор на то услиједила је дефинитивна забрана свих организација »Сељачког братства«.

Али, тим замисао »Сељачког братства« није пропала. »Сељачко братство« је већ ударило темеље даљем организовању црногорских сељака и благовремено је преоријентисало свој рад на заједничкој основи. На иницијативу ПК КПЈ за Црну Гору почетком јесени 1938 године оснива се задруга »Сељачке самопомоћи« која претставља једну етапу даље у развоју сељачког покрета у Црној Гори.

Први претсједник »Сељачког братства« је био Душан Н. Капа,²⁴⁾ сељак из Угања (околина Цетиња) а секретар Стево С. Краљевић²⁵⁾ дипломирани правник из Подгорице.

»Сељачко братство« је почетак активнијег рада КПЈ на селу и оно са »Сељачком самопомоћу« има велику важност у историји КП ЦГ, као њена трансмисија, за идеолошко - политичко братство радничке класе и напредног сељаштва.

У свом организационом извјештају на Оснивачком конгресу КП ЦГ друг Андро Мугоша говори о раду КПЈ у Црној Гори у предратном периоду у вези са »Сељачким братством« и »Сељачком

²³⁾ Оба цитирана документа су нађена у архиви »Сељ. братства« заједно са осталим материјалом.

²⁴⁾ Умро 19 новембра 1938.

²⁵⁾ Погинуо у НОБ 1942.

самопомоћу« каже: »Она (КПЈ) активно учествује у стварању идејно-политичког јединства радничке класе и борбеног сељаштва преко »Сељачког братства« и »Сељачке самопомоћи«.»²⁶⁾

Тако »Сељачко братство«, историски посматрано, је једна од моћних и првих трансмисија КПЈ у Црној Гори за стварање идејно-политичког јединства радног народа Црне Горе у периоду од краја 1937 до почетка 1939 године.

Нико С. Мартиновић

²⁶⁾ Андрија Мугоша: »Извјештај о организационом раду ПК КПЈ за Црну Гору«, стр. 11—12, Цетиње 1948 године.